

En Schjelderup mer – og en mindre

Av *Randi Rostrup*

Del 1: Hr. Daniel Pedersen på Lista, hvem var hans kone?

Daniel Pedersen var sogneprest i Lister (Vanse) i Vest-Agder i tiden 1601-1630. Han var født i Høyland i Rogaland ca. 1569, og døde som sogneprest i Vanse 1630. Av Thomas Ellefsens utdrag av nå tapte lagtingsprotokoller for Agder fremgår det at hr. Daniel i Vanse «stod lik» den 23. mai 1630 og at hans etterfølger Nils Budding ble valgt til ny sogneprest av sju kallsmenn en uke senere, den 30. mai.¹ Daniel Pedersen var sønn av sognepresten i Høyland Peder Jensen og Magdalena Svendsdatter.² Allerede i 1595 var han blitt farens kapellan. Den 12. mai det året fikk han nemlig ekspektanse³ på det første ledige prebende⁴ og er da kalt medtjener i Høyland.⁵ Nå fikk han aldri noe prebende, men i løpet av siste halvdel av 1601 ble han sogneprest i Lister (senere kalt Vanse etter hovedsognet) etter at den forrige sognepresten og hans kapellan var blitt avsatt i juni samme år. Da dette skjedde var han selv til stede på Stavanger Domkapittel sammen med faren.⁶

Om hans kone skrev Abraham Berge i 1926: «Hr. Daniel var gift med Ingeborg Mechlenburg fra Øiestad. Hun hadde før været gift med raadmand i Skien Michal Suhm, efter hvem hun hadde en søn Ole Suhm.»⁷ Dette er i og for seg riktig, bortsett fra at det gjelder ikke Daniel Pedersen, men hans dattersønn Daniel Nilsen Lister, som også var sogneprest i Vanse, i tiden 1663-1690. Ingeborg Mechlenburg var Daniel Nilsens annen kone. I følge Thomle giftet de seg i Øyestad i 1687.⁸ Ingeborg var trolig født omkring 1640 og Daniel Pedersen var dermed død lenge før hun ble født. Dét har allikevel ikke forhindret at Berges opplysning om dette kronologisk helt umulige ekteskapet er blitt gjentatt i utallige skrifter.

Det har til nå ikke vært kjent hvem Daniel Pedersen var gift med. Han må ha giftet seg ca. 1602. Oppkallingen av hr. Daniels barn kan imidlertid sette oss på sporet av hans ukjente kone. Fem døtre av Daniel Pedersen er kjent:

1. **Magdalena** Danielsdatter (1603-1674), gift med Nils Olsen Fåborg, sogneprest i Søgne fra ca. 1629 og til sin død i 1678. De hadde barna *Sissel* (død 1713) gift med Morten Torjussen Rosse-land i Greipstad,⁹ *Maren* (død 1690) gift med farens kapellan og etterfølger som sogneprest, Christen Marcussen Reimer,¹⁰ og *Susanne* (død 1677) gift med handelsmann Ingebret Pedersen i

¹ S[tian] H[erlowsen] Finne-Grønn: Genealogisk-personalhist. opplysninger fra Agdesiden: Tomas Ellefsens «Excerpta et congesa ad historiam patriam facta anno 1754». *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift* [NST], bd. V (1936), s. 317.

² Slektskapet fremkommer i et uttrykt diplom datert Stavanger rådstue den 17. september 1608, innlånt til Riksarkivet gjennom lensmann Løvig fra gården Romsa i Ølen i 1890.

³ Ekspektanse: Forhåndsløfte fra kongen om å få et embede (eller andre fortjenester) når den nåværende innehaveren dør eller av andre grunner fratrer.

⁴ Et prebende var en jordegodssamling der inntekten ble gitt som lønn til kannikene, domkapitlets medlemmer.

⁵ *Norske Rigs-registranter* [NRR], Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1861-1891, bd. III, s. 379. Han må ikke forveksles med den Daniel Petersen «Nidrosiensis», som omtrent på samme tid fikk ekspektanse på et prebende i Trondheim og løfte om kapellanstilling i Volda. Denne Daniel Petersen var ennå ikke blitt prest på det tidspunkt. NRR III, s. 376, 419, 440, 516 og 625-626. Han var sønn av Peter Nilsen (1533-1609), borgermester i Trondheim.

⁶ *Stavanger Domkapitels Protokol 1571-1630*, [SDP], ved Andreas Brandrud, Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1901, s. 120-129.

⁷ Abraham Berge: *Lista. En bygdebok*, Tønsberg 1926, s. 379.

⁸ E. A. Thomle: Lidt om Familien Mechlenburg. *Personalhistorisk tidsskrift*, [PT] 2. r., bd. 5. [2:5] (1890), s. 80.

⁹ Marit Ljøstad Mørck: *Greipstad. Gård og Slekt I. Songdalen kommune 1992*, s. 85 (Øvre Rosseland).

¹⁰ Christen Reimer var gift to ganger. Hans andre kone hette Kristine. Se denne artikkelens del 2.

Ny-Hellesund.¹¹ *Hans Nilsen Søgne (Sogndal)* f. ca. 1639, som i 1664 ble sogneprest i Audnedal, var nok også deres sønn. Magdalena Danielsdatter var antakelig først gift med Nils Fåborgs forgjenger hr. Hans.¹²

2. **Susanne** Danielsdatter, gift med handelsmann Hans Jensen i Feda (Kvinesdal), som døde før 1650. De hadde fem barn: *Anna* Hansdatter (død 1695) gift 1. med lektor Laurits Jonasen i Stavanger, 2. med Iver Nilsen Lem, fogd over Utstein Kloster, og 3. med historiografen Tormod Torfæus,¹³ *Abigael* Hansdatter, født ca. 1625, gift 1. med handelsmann i Stavanger Christen Christensen Trane (død ca. 1657), gift 2. med president i Stavanger Christian Gram, *Daniel* Hansen, kapellan i Torvastad, død barnløs ca. 1653, *Jens* Hansen Feda, f. ca. 1630 og *Gabriel* Hansen Anabeløy, f. ca. 1634.¹⁴
3. **Adriane** Danielsdatter, (skifte 30. jan. 1667)¹⁵ gift 1. med Johan Marchmann i Farsund, død før 1651. To barn: *Johan*, som en tid bodde på Bjørnstad på Lista og antakelig hadde datteren *Marchen* som var gift tre ganger, og *Maren*, skjebne ukjent. Adrianes andre ektemann var lensmann Jørgen Tollaksen Åmdal på Lista (død 1676),¹⁶ ingen barn.¹⁷
4. **Kirsten** Danielsdatter, gift med Laurits Kjeldsen, sorenskriver i Feda og Berg tingsteder på Lista, ingen barn kjent. De bodde på Anabeløy utenfor Flekkefjord.
5. **Sofie** Danielsdatter, gift med farens etterfølger som sogneprest Nils Hansen Budding (skifte etter begge 27. april 1668).¹⁸ Tre barn er kjent: *Maren* Nilsdatter f. ca. 1631, gift 17. juli 1653 med Peder Hegelund Paulsen Ancher, sogneprest i Lyngdal,¹⁹ *Daniel* Nilsen Lister f. 1636, som ble farens etterfølger som sogneprest og *Kirsten* Nilsdatter gift med Johan Paulsen Riis, skifteskriver²⁰ i Kristiansand (ikke stiftsskriver, som det står flere steder). Fra 1675 var han veier og måler i Arendal,²¹ hvor han døde i 1692²² (ikke i 1698, som Finne-Grønn skriver).²³

Det må også tilføyes at Sofie Danielsdatters sønn Daniel Nilsen Lister blant sine sju barn hadde en sønn med sjeldne navnet Leonhard og en datter kalt Maria (den latinske formen av *Maren*).

Ser vi på oppkallingen, er Magdalena åpenbart oppkalt etter Daniels mor. Navnene Susanne og Adriane er hver for seg forholdsvis uvanlige på denne tiden, men sammen er de bortimot unike. Og nettopp denne ytterst sjeldne navnekombinasjonen peker tydelig i én bestemt retning, nemlig mot Jens Pedersen Schjelderup, superintendent (biskop) over Bergen stift fra 1557 og til sin død i 1582. Hans kone hette Susanne Leonhardsdatter og deres eldste datter hette Adriane.

Adriane Jensdatter Schjelderup var født ca. 1553/54, og var den eneste av de eldste barna til biskopen som vokste opp og fikk etterkommere.²⁴ Hun ble trolovet med Jørgen Eriksen i Bergen den 2.

¹¹ Kjell J. Bråstad: *Søgneboka*, Søgne kommune 1987, bd. 1, s. 18 (Søgne prestegård).

¹² Det hevdes at Nils Fåborg først var gift med en datter av den tidligere sognepresten i Søgne Christen Jensen, men det er ikke riktig. Se denne artikkelens del 2.

¹³ Dette var Tormod Torfæus' første ekteskap. Han neste kone hette også Anne Hansdatter, men hun var datter av Hans Petersen Gammel, rådmann i Stavanger. Eyvin Dahl: *Slekten Gammel i Stavanger i det 17. århundre* kvitter seg med søstrene Anna og Abigael Hansdøtre. *Norsk Slekthistorisk Tidsskrift*, bd. 16 (1958), s. 328-351. Eyvin Dahl: *Hvem var Skredderborger Peder Lauridzen i Stavanger omkring 1700 (del 1)*, *Ætt og Heim 1959*, Rogaland Historie- og Ættesogelag, s. 82-91.

¹⁴ Denne barneflokket fremkommer gjennom et testamente etter kapellanen Daniel Hansen, som døde barnløs ca. 1653. Dette er omtalt i *Stavanger Domkapitels Protokoll 1571-1630*, s. 529-531.

¹⁵ Statsarkivet i Kristiansand [SAK]: Sorenskriveren i Lister, Skifteprotokoll 1, 1666-1668, fol. 126b-132a.

¹⁶ Skifte 24. april 1676. SAK: Sorenskriveren i Lister, Skifteprotokoll nr. 3 (1672-1682), fol. 182b-184a.

¹⁷ Kåre Rudjord: *Listaboka. Gard og folk*, Farsund kommune 1980-81, bd. 1, s. 519 (Åmdal) og s. 440 (Frestad).

¹⁸ SAK: Sorenskriveren i Lister, Skifteprotokoll nr. 1 (1666-1668), fol. 248a-249a.

¹⁹ [Maren Cortsdatters slektsoppteignelser](#). *Årsskrift 60 for Agder historielag*, 1984. Kristiansand, s. 125.

²⁰ Han fikk bestalling som skifteskriver i Agdesiden amt og i Kristiansand den 22. februar 1665. *Norske kongebrev 1660-1670*, Rolf Fladby (red.), Universitetsforlaget, Oslo 1962, bd. 1, s. 156.

²¹ *Norske kongebrev 1670-1680*, Rolf Fladby (red.), Universitetsforlaget, Oslo 1974, bd. 2, s. 186.

²² *Norske kongebrev 1690-1694*, Rolf Fladby og Gunvor Foslie (red.), Norsk lokalhistorisk institutt, Oslo 1992, bd. 5, s. 183.

²³ S[tian] H[erløfsen] Finne-Grønn: *Arendals geistlighed. Dens genealogi og personallhistorie*, Christiania 1897, s. 22.

²⁴ Biskopens sønn Daniel var f. ca. 1555/56, studerte i utlandet og levde ennå i januar 1583, da hans mor solgte en grunn i Bergen. (Universitetet i Bergen: [Diplomsamlingen 16. jan. 1583](#)). Han må imidlertid være død barnløs ikke lenge etter, for det finnes ingen spor etter ham senere.

november 1570,²⁵ som da var prest der, og gift den 21. oktober 1571.²⁶ Da var han blitt utnevnt til superintendent (biskop) i Stavanger tre måneder tidligere.²⁷

De fleste av biskop Jens Schjelderups barn er omtalt i Absalon Pedersens dagbok, men den siste innførselen i denne boka er den 20. mai 1572.²⁸ Da var Susanne Leonhardsdatter ennå i fruktbar alder, så det kan ha vært flere barn enn de Absalon Pedersen nevner. At dette var tilfellet viser en opp-tegnelse av lektor Christen Jensen i Bergen: «III. Oct. Anno 73 introduxi Susannam vxorem epis-copi in communionem ecclesie».²⁹ Det betyr at han introduserte biskopens kone Susanne i kirken den 4. oktober 1573. Inngang, eller innledning, som det også kaltes, var en høytidelig prosess der en kvinne ble innlemmet i kirkens fellesskap etter at hun hadde født, vanligvis omkring seks uker etter fødselen. Denne skikken var rester av urgamle forestillinger om at kvinner var urene etter en barsel. Dermed kan vi konstatere at Susanne Leonhardsdatter og Jens Schjelderup i hvert fall fikk ett barn til i slutten av august 1573.

Hvem de yngste barna var kommer frem i «Optegnelser af Olaf Holk, Lagmand i Fredrikstad, † 1606».³⁰ Han skrev omkring år 1600 at «Bysp i Berenn doctter Jens Skillrop hans hystro hede Susana; othe disse Børn: Peder, Marien, Adriana, Ellin». Lagmann Olaf Holks søsterdatter var gift med bispesønnen Peder Jensen Schjelderup, så vi må tro at han var rimelig godt underrettet. Nå vet vi fra Absalon Pedersens dagbok at det var atskillig flere barn enn dette, men at de fleste døde små. De som er opplistet her, må derfor være de som vokste opp. To av de døtrene han nevner, Ellen og Maren, er imidlertid ikke nevnt av Absalon Pedersen. De må dermed være født etter mai 1572, den ene i august 1573 og den andre ett eller to år senere. Disse to må ha vært de yngste og bare 7-9 år gamle da faren døde i 1582.

Etter Jens Schjelderups død i 1582 ble hans enke Susanne Leonhardsdatter boende en tid i Bergen. Den 21. september 1584 fikk hun kongelig tillatelse til å slå seg ned i hvilken by i Norge hun ønsket, der hun skulle være fri og forskånet for skatt og andre borgerlige plikter så lenge hun forble i sin enkestand.³¹ Det tyder på at hun planla å flytte fra Bergen. Hvor hun da slo seg ned, finner vi i en sak på Herredagen i 1585. Da inngikk biskop Jørgen Eriksen en forlikelse med Cosmus Arildsen, lagmann i Stavanger, som da ga biskopen det skussmål «at hand jnthet weed andet med for^{ne} mester Jørgen Erikszen, hans høstrw, høstrw moder, folck och thienner end ald ehre, gode och gott och jnthet wthilbørligt».³² Jørgen Eriksens hustrus mor kan ikke være noen annen enn Susanne Leonhardsdatter, som da bodde i huset hos sin datter i Stavanger. Adriane var den eneste av hennes barn som på det tidspunkt hadde nådd voksen alder. Hun var godt gift og vel etablert i Stavanger og det er slik sett ganske rimelig at Susanne flyttet til datteren. Med seg dit tok hun selvsagt også sine mindre-årige barn Peder (f. 1571),³³ Ellen og Maren, som dermed kom til å vokse opp i huset hos sin nesten 20 år eldre søster Adriane i Stavanger.

Det er ikke kjent når Susanne Leonhardsdatter døde. Døtrene Ellen og Marens skjebne er heller ikke kjent, men kunne det ikke tenkes at en av dem ble gift med presten Daniel Pedersen? Før Daniel ble sogneprest på Lista var han i seks år kapellan hos sin far i Høyland, ikke langt unna Stavanger. Han må ha vært ansett som en lovende ung prestemann og var også flere ganger til stede ved Domkapitlet i Stavanger. Dermed hadde han god anledning til å bli kjent med bispefruens yngre søstre.

²⁵ Absalon Pederssøn: *Dagbok og Oration om mester Geble*, [APD], Universitetsforlaget 1963, s. 227.

²⁶ APD, s. 176.

²⁷ Den 2. august 1571. NRR I, s. [690](#).

²⁸ APD, s. 234-235.

²⁹ Jens Christensen leseesters dagbok, ved Olav Riste. *Bergens historiske forenings skrifter nr. 41*, Bergen 1935, s. 106.

³⁰ Gustav Storm: *Annalistiske Optegnelser fra norske Lovbøger i det 16de Aarhundrede*, PT 1:1 (1880), s. 148-149.

³¹ NRR II, s. [571](#).

³² *Norske Herredags-dombøger*, [NHD] Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1893-1976, 1. r., bd. 3, [1:3] s. [25](#).

³³ Daae skriver også at han etter sin fars død i 1582 kom i sin søsters hus i Stavanger. Ludvig Daae: *Thronhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814*, Thronhjem 1863, s. 83.

En Schjelderup mer...

Navnet Ellen forekommer ikke blant hr. Daniels barnebarn, men tre av dem hette Maren. Det gjør det sannsynlig at Maren Jensdatter Schjelderup kan ha vært hans kone. Daniels datter Susanne ville da være oppkalt etter sin mormor og Adriane etter sin mors eldste søster, som antakelig har fungert som mor for sine yngre søstre etter at deres egen mor Susanne Leonhardsdatter døde. Nok et indisium er at det sjeldne navnet Leonhard dukker opp i tredje generasjon. Det er datteren Sofies sønn Daniel Nilsen som kaller sin sønn Leonhard. Han ville da være oppkalt etter Daniels Nilsens tipoldefar, Susanne Leonhardsdatters far. Daniel Pedersen kan imidlertid også ha hatt en sønn kalt Leonhard som døde ung, og søsknene og deres barn kan ha kalt opp en avdød bror og morbror, noe som var ganske vanlig.

Selv om det (foreløpig) ikke direkte er bevist, peker allikevel alt mot at Daniel Pedersens kone må ha vært bispedatteren Maren Jensdatter Schjelderup. Hun var født i Bergen, antakelig ca. 1574/75, men vokste opp i Stavanger.

Del 2: Sogneprestene i Søgne 1604-1678

Kallsbøker blir ofte sett som primærkilder og opplysningene i dem oppfattet nærmest som absolutte sannheter. Dette skjer selv om bøkene kan dokumenteres å være forfattet på 1700- eller 1800-tallet og at ingen av opplysningene i dem er kildebelagte. Kallsboka for Søgne prestegjeld i Mandal prosti har en presteliste som ofte er sitert og siden lagt til grunn for det meste av det som siden er skrevet om disse prestene.

Søgne prestegjeld med Greipstad anneks ble opprettet i 1604. Søgne og Greipstad var tidligere to av de mange anneksene under Oddernes prestegjeld. Bøndene var misfornøyde med kirketjenesten og søkte kongen om å få egen sogneprest. Den 10. juli 1604 fikk de kongelig tillatelse til selv å kalle og holde en egen sogneprest.³⁴ Kongebrevet er skrevet på Bergenhus under Herredagen, der kongen selv var tilstede. Samme dag ble det avsagt dom i en sak mellom Bent Stausland i Søgne og Agderlagmannen Nils Lauritsen – i Bent Stauslands favør.³⁵ Det er ikke urimelig å tro at det var Bent Stausland selv eller noen i hans følge som påvirket kongen til å la Søgne bli eget prestegjeld.³⁶ Om de første sogneprestene forteller kallsboka dette:

- «1. Hr. Hans var første Sogne-Prest, blev kaldet 1604, døde 1605.
2. Hr. Christen Jensen Schielderup blev kaldet 1605, død 1622, 24. August, gift med Hr. Hanses Enke, gammel 48 Aar, i sit Embedes 18 Aar.
3. Hr. Nils Olsen Faaberg, kaldet 1622, gift med Hr. Christen Jensens Datter, døde 2. Maj 1678 i sit Embedes 56 Aar.
4. Hr. Christen Marchussen Reymert, født 1636, kaldet til Prest 1678, død 16. Mars 1699, Alder 63 Aar. Embedets 21 Aar, var gift med Hr. Nils Faabergs Datter.»³⁷

Kallsboka er ført i pennen av Anders Fredrichsen, sogneprest i Søgne 1789-1823. Han skriver at de første prestene er det Carl Dahl (1724-1790) som har skrevet om. Dahl var klokker i Søgne fra ca. 1749-1775.³⁸ Hans presterekke kan dermed ikke være forfattet før tidligst 1760-1770, som er mer enn 150 år etter at Søgne prestegjeld ble opprettet. «At han er å stole på når det gjelder opplysningene om de første Søgne-prestene, har en kunnet ta flere prøver på», skriver Laurits Repstad i 1957.³⁹ Men kan vi virkelig stole på dette?

³⁴ NRR IV, s. 54-55.

³⁵ NHD 1:6, s. 17-18.

³⁶ *Søgneboka*, bd. 1, s. 17 (Søgne prestegård).

³⁷ Presterekken i kallsboka er gjengitt i: *Jubileumsskrift 1828-1978. Greipstad kyrkje 150 år 3. september 1978*. Utg. av Sokerådet for Greipstad menighet. Kristiansand 1978, s. 13-14.

³⁸ *Søgneboka*, bd. 1, s. 139 (Stausland).

³⁹ Laurits Repstad: Historisk oversikt. I: *Søgne gamle kirke. Ved nyvigsling 1957*, Søgne kommune 1957, s. 13.

Hvem var den første sognepresten i Søgne?

Den første presten hr. Hans finnes det ingen spor etter i kildene. Vi kan også spørre oss om det er rimelig at han i det hele tatt har eksistert, for selv om bøndene i Søgne den 10. juli 1604 fikk tillatelse til å velge sin egen sogneprest, tok det nok sin tid før de fikk tak i en. Én sak er at all kommunikasjon tok sin tid den gangen, en annen at det var ikke akkurat overflod av ledige prester på den tiden. Søgne var dessuten et lite kall med små inntektsmuligheter og dermed heller ikke særlig attraktivt. Det er derfor ikke usannsynlig at det først utpå nyåret 1605 kan ha lyktes dem å finne en passende prest og at denne første presten kan ha vært Christen Jensen – hvis det da er riktig at det var dette året han kom til Søgne, og ikke året før. At det var han som må ha vært den første sognepresten underbygges også av at på en auksjon i forbindelse med skiftet etter den senere Søgne-presten Daniel Schive den 14. august 1770 omtales et «Stort Skilderie med sort Ramme som siges at være Portrait af *den første Præst til Søgne, Hr. Christen Jensen Skjelderup.*» Maleriet hørte til i «Herre Cammeret» og ble solgt til Jørgen Leire for 1 ort og 1 skilling. Blant kjøperne på auksjonen var også klokkeren Carl Dahl.⁴⁰

En klar indikasjon på at klokker Dahls presterekke ikke kan være helt riktig, finner vi i de geistlige skattelister for Stavanger stift. I to geistlige skattelister fra året 1627 (1. mai og 11. november) og en fra fastelavn 1628 betaler nemlig «her Hans» presteskatt som sogneprest i Søgne.⁴¹ I en skattematte for perioden fra påske 1628 til påske 1629, står det kun Søgne prestegjeld, uten noe navn.⁴² Det tyder på at hr. Hans døde i denne perioden. Først i den neste bevarte geistlige skattelisten fra Martini 1631 (11. november) er «her Niels» blitt sogneprest i Søgne.⁴³ Dette må være Nils Fåborg, som dermed ikke kan ha kommet til Søgne før ca. 1629. I tiden fra 1622 og til ca. 1628/29, mellom Christen Jensen og Nils Fåborg, har det således virket en ellers ukjent «Her Hans» i ca. sju år.

I forhold til kallsboka har vi nå én hr. Hans for mye og én for lite. Den mest rimelige forklaringen er at klokker Dahl rett og slett har byttet om rekkefølgen på de to første prestene. Det kan gjerne ha vært hans informanter, antakelig eldre folk i Søgne, som kan ha husket feil. Eller det kan være at klokkeren har fått fortalt historier om prestene, har skrevet dem ned etter hukommelsen og har husket feil i farten. Konklusjonen må bli at Christen Jensen var den første presten fra 1605 (eller 1604) til 1622 og hr. Hans den neste fra 1622 til ca. 1628/29. Deretter fulgte Nils Fåborg og etter ham Christen Reimer.

Hvem var gift med hvem?

Nå som rekkefølgen er blitt forandret, reiser dette spørsmål om hvem som egentlig var gift med hvem. Christen Jensens enke Adelus Lystrup kan i hvert fall ikke ha vært gift med hr. Hans, som kallsboka hevder, for hun ble i 1623 trolovet med en Søren Knudsen Nasted og fikk etter oppløsningen av trolovelsen i 1625 forbud mot å gifte seg i tre år (se mer om dette nedenfor). Kanskje har en eller annen husket at «Hr. Hans' enke ble gift med den neste sognepresten», men med feil rekkefølge ble feil personer involvert. Som vi straks skal se, taler nemlig det meste for at den tredje presten, Nils Fåborg, faktisk ble gift med enken etter hr. Hans.

Kan det så være riktig at en datter av Christen Jensen var gift med en Søgne-prest? Det er teoretisk mulig, men har så langt vært umulig å finne noe belegg for. Dette kan også ha vært en opplysning som ble husket feil i siste halvdel av 1700-tallet. Det som derimot er riktig, er at Nils Fåborgs datter ble gift med den neste sognepresten, Christen Marcussen Reimer, (selv om hennes navn for det meste er blitt gjengitt feil, fordi man ikke har visst at han var gift to ganger). Det kan vel teoretisk sett også ha vært en ellers ukjent prest mellom Christen Jensen og hr. Hans, som første gang er nevnt i kildene i 1627, en som kan ha vært gift med hr. Christens datter, men det er lite sannsynlig.

⁴⁰ Laurits Repstad: En kommentar (til P. Valands artikkel). *Årsskrift 51 for Agder historielag*, 1973. Kristiansand, s. 111.

⁴¹ Riksarkivet [RA], Rentekammeret [RK]: Kirkeregnskaper Stavanger stift, pk. 45: «Diverse dokumenter ang. skatt på geistlighet og domkapitler» Skattelister 1627-1660.

⁴² RA, RK: Offiseresskatt påske 1628 - påske 1629 (Akershus len 92.6.1): 2. [Stavanger len](#).

⁴³ RA, RK: Kirkeregnskaper Stavanger stift, pk. 45: Skattelister 1627-1660.

Christen Jensen, sogneprest 1604/05-1622

I motsetning til hr. Hans, som altså ikke var den første presten i Søgne, kan imidlertid Christen Jensen bedre dokumenteres. Den 1. juni 1610 ble «her Christen Jensøn», sogneprest i Søgne, valgt som utsending til kongehyllingen, der han 14 dager senere var til stede.⁴⁴ På Herredagen i Skien i august 1613 ble «her Christenn vdi Szogenndall», sammen med alle de andre prestene i Mandal prosti, stilt for retten og fikk bot for ulydighet fordi de ikke hadde etterkommet øvrighetens befaling om å sende avgårde soldater med utrustning til krigen de to foregående årene.⁴⁵ Det var de ikke alene om, for også almuen i Mandal len ble innstevnet av samme grunn. Det samme gjaldt både prestene og almuen i Råbyggelaget. Videre er «H: Christen Jenßøn» nevnt i et prestemantall fra 1619.⁴⁶

Flere, bl.a. Thrap,⁴⁷ har ment at han var en sønn av biskop Jens Schjelderup (antakelig pga. etternavnet i kallsboka), men som vi straks skal komme tilbake til, er ikke dette riktig.

Minnetavlen fra 1624

Under en restaurering av gamle Søgne kirke i 1953 ble det funnet en stor minnetavle av eik. Øverst er Jesus-monogrammet I H S omgitt av et flettebånd. Under er et skriftsted fra Jobs bok 19, vers 25-27 på latin: «For jeg vet at min gjenløser lever; og som den siste skal han stå frem på jorden. Når det ikke er noe igjen av min hud, og mitt kjøtt er tæret bort, da skal jeg skue Gud. Jeg skal se ham med egne øyne, jeg selv og ikke en fremmed. Å, jeg fortæres av lengsel!» og deretter «Anno 1624». Rundt kanten står skrevet:

HERVNDER HVILER
HEDERLIGE OC VELLERDT MAND * H * CHRESTEN IENSØN SOGENPR
TIL SØGENE OC GREBSTED SOGENE
OC ER IENSOFVET I HEREN DEN 24 IVNI A 1622

Dette er trolig kilden for klokker Dahls opplysning om Christen Jensens dødsår, bortsett fra at han skriver 24. august. Noen alder ser det ikke ut til å være på tavlen. I kallsboka er hr. Christen oppgitt å være 48 år gammel ved sin død i 1622, dvs. født ca. 1574. Denne opplysningen har det vært umulig å verifisere, men den kan allikevel gjerne være riktig. «Det ligger nær å tro at det var Christen Jensøns svigersønn og arvtager i embedet, Niels Faaborg, som fikk laget minnetavlen», skriver Laurits Repstad.⁴⁸ Som vi allerede har sett, var ikke Nils Fåborg Christen Jensens etterfølger. Det har derfor mest sannsynlig vært Christen Jensens enke Adelus som fikk laget tavlen i 1624. Hun var velstående nok til å ha råd til det.

Adelus Lauritsdatter Lystrup

Christen Jensen var gift med med Adelus Lauritsdatter Lystrup. Hun var datter av den adelige Laurits Nilsen Lystrup til Overgård og Barland. Hennes søster var gift med Salve Olsen på Lunde i Holt i Aust-Agder.⁴⁹ Den 15. februar 1596 kalles hun «jomfru Alitz, Lauritz Liustrups daatter som tien fru Margrete Brede».⁵⁰ Adelus var altså ugift i 1596 og i tjeneste hos Margrete Breide (til Fritsø), som var gift med Peder Iversen Jernskjegg. Både hennes for-, fars- og slektsnavn, kommer frem i en skilsmisesak på Stavanger Domkapittel den 13. og 14. januar 1625, da hun ble skilt fra sin trolovede festemann Søren Knudsen Nsted.⁵¹

«Adelutz Lystrop, salig h: Christen Jenszøn, forðum sogneprest till Søgne præstegield j Mandall, hans effterleffuersche» stevnet da Søren Knudsen for Domkapitlet og ba om skilsmisse fordi han hadde sveket henne da han hadde skrevet til henne at han hadde fått tilsagn på Holt prestekall (i Aust-Agder), som var grunnen til at hun hadde latt seg overtale til å troloves med ham. Hun hadde

⁴⁴ *Aktstykker til de norske stændermøders historie 1548-1661* [AKT]. Kildeskriftfondet, Oslo 1929-1984, bd. 1, s. 135 og 189.

⁴⁵ NHD (1613), 2:3, s. 63-67.

⁴⁶ H. F. Rørdam: *Mandtal over Præsterne i Bergens og Stavangers Stifter 1619*. PT, 1:2 (1881), s. 258.

⁴⁷ Daniel Thrap: *Christiansands stifts prester i det syttende århundret*. Christiania 1899, s. 86.

⁴⁸ Laurits Repstad (1957), op. cit., s. 13-14.

⁴⁹ Henning Sollied: *Gamle ætter i Sogn*. NST I (1928), s. 193, 199, 201.

⁵⁰ *Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og reiseoptegnelser 1574-1597*, ved Yngvar Nielsen, Kristiania 1885, s. 433.

⁵¹ SDP, s. 375-381.

også lånt ham en større sum penger til å kjøpe hus, gård og annet nødvendig. Siden hadde han behandlet henne ille, både med utskjelling og med «wtilbørlig hug och slag, saa att hun end vndertiden haffuer verrett j fare paa sitt lifff». Videre hadde han uten grunn skilt seg fra henne med hus, måltider og vennlig omgjengelse.

Hun la frem Søren Knudsen brev, som han hadde skrevet til henne den 15. september 1623, hvor det stod at lensherren «welb: Christoffer Gøye var hosz Johan Widue, da bleff hand anmodett om Holthe kald och gaff saadan giensuar, att for^{ne} Søffren Knudsøn sculde drage der øster och lade sig høre, saa vilde den gode mand hielpe saa meegett hannem mueligt var.»

Hun la også frem et provsbrev med flere vitnemål, lovlig tatt opp i Farsund tingstue den 11. desember 1624. Der stod det at «Johan Marchman och Niels Sunde proffuede, att de hørde Søffren Knudsøn sagde till Adelutz i Ebbis stue: Kommer du nu her din gammell dieffuell, vd aff døren diefflen j vold, din gammell achermehr, din druchen so. Meent du din gammell dieffuel, att jeg tog dig for din persons schyldt? och der mett fich sin kniff vd och sagde: Vd ad døren, din gammell dieffuell, diefflen i vold, eller jeg scall schiere din kiebe op fra dett ene øre till dett andett.» Andre vitnet «att en afften der Adelutz var j Johan Marchmans køchen, kommer Søffren och staar for Johans seng och sagde: Jeg haffuer en gammel achermehr her inde».

Adelus mente at Søren hadde løyet da han hadde sagt at han skulle la seg høre i Holt prestegjeld (dvs. holde prøvepreken), for det viste seg at han aldri hadde hatt noe løfte på kallet. Siden han flere ganger hadde slått henne og hun mistenkte at det var hennes gods og penger han var ute etter heller enn henne selv, så hun ingen annen utvei enn skilsmisse.

Søren møtte også personlig og fremla et brev fra «Adelutz Lauritzdaatter», som han hadde motatt på Huseby den 11. november 1623, hvor det stod at når junkeren (dvs. lensherren Christoffer Gjøre) kom til Huseby skulle hans husbond (altså lensherren) hjelpe ham til Holt. Hun ville skrive til sin svoger, som var en av de beste menn i sognene, for at han skulle gjøre sitt beste (søsterens ekte-mann Salve Olsen på Lunde i Holt). Søren hadde ingen prov å legge frem, men skriver i sitt eget innlegg at «hun haanligen haffuer offuerschiendt mig mett en slem mundt, saa jeg paa dett sidste nøddis till att giffue hende itt slag paa, som jeg iche benechter». Etter dette hadde hun forlangt skilsmisse og var ikke villig til å endre seg på tross av forsøk på mekling og overtalelse både av fogden Johan Widov og prosten hr. Jørgen [Thomassen i Kvinesdal]. «Herforuden da truer hendis søn, suoger och andre aff hendis ætt, att den ene schall schyde mig ihiell, den anden myrde mig etc., saa jeg neppeligen kand gaa en dag tryg for saadan offuerlast.» I mellomtiden hadde han vært i Danmark og søkt gode venners råd, som mente han burde dra opp til Norge igjen «och bringe sagen till en ende».

Ingen av dem var villige til å fortsette trolovelsen, så Domkapitlet så ingen annen råd enn å innvilge skilsmisse, men ila dem som straff at ingen av dem fikk lov til å gifte seg på tre år.

Alle vitnemål forteller om hendelser som fant sted i Farsund. Adelus daterer også sitt skriftlige innlegg der. Det meste tyder derfor på at Adelus selv bodde i Farsund etter sin manns død. Hun nevner flere ganger «sine børn», hvilket viser at hun hadde mer enn ett barn. Hvorvidt noen av dem var voksne er usikkert, for ett sted omtaler hun sine «umyndige børn». Vitnemålene forteller at hun ved ett tilfelle oppholdt seg i Ebbes stue (Ebbe Madsen, som flyttet fra Køge til Farsund i 1619)⁵² og i et annet i Johan Marchmanns kjøkken, som også bodde i Farsund på den tiden. Som vist i denne artikkelens første del, var Johan Marchmann gift med prestedatteren Adriane Danielsdatter, datterdatter av biskop Jens Schjelderup og søster til Magdalena, gift med Christen Jensens to etterfølgere. Søren Knudsen sier at Adelus' «søn, suoger och andre aff hendis ætt» truer ham. Det fremgår ikke hvem disse er, men svogerbegrepet var romslig på den tiden. Det betydde i praksis enhver person som var gift med en slektning, inkludert ektefellens slektninger, også såpass fjerne slektninger som tremenninger, og ble også benyttet om svigersønner og -foreldre. Dette svogerskapet har det vært spekulert en hel del om. Man har uten videre antatt at de ovennevnte personene i Farsund var beslektet eller besvogret med Adelus og at noen av hr. Christens og Adelus' barn var inngiftet i Søgnes presterekke.⁵³ Den kanskje mest sannsynlige forklaringen har ingen nevnt: Det kan ha vært Adelus' søster og

⁵² H. Fussing: Nogle forbindelser mellem danske købstæder og Norge 1611–1660. NST XIV (1954), s. 361.

⁵³ Petrus Valand: Var herr Hans til Søgne, død 1605, av adelsslekten Marchmann i Danmark? *Årsskrift 51 for Agder historielag*, 1973. Kristiansand, s. 108-111.

ektemann i Holt som var på besøk i Farsund. Man kunne gjette på at hr. Hans var hennes sønn, men det lar seg vanskelig forene med at det ikke finnes noen Hans Christensen i universitetsmatrikkelen som passer, og det faktum at siden aldersgrensen for å bli prest var 25 år, kan hr. Hans senest være født i 1597, åtte år før Christen Jensen ble sogneprest. Adelus' svoger kan jo også ha vært en slektning av Christen Jensen, hvis opphav, som vi straks skal komme tilbake til, er ukjent.

Søren Knudsen Nested var ikke prest

Andreas Faye refererte denne skilsmisssaken allerede i 1859, i sin bok om Holts prester.⁵⁴ Han tar for gitt at denne Søren Knudsen Nested er identisk med den «Her Søfren» som ble nevnt i domkapittelprotokollen som kapellan i Holt den 7. mars 1623, i forbindelse med en dåp av Walter skredders barn i Neskilen (i Tromøy sogn), da Morten Wolf, den forrige sognepresten i Holt, ble avsatt på domkapitlet.⁵⁵ På tross av at Søren Knudsen er nevnt ved navn hele tolv ganger i skilsmisssaken med Adelus Lystrup i 1625, men ikke en eneste gang titulert «her», kaller Faye ham konsekvent for «Hr. Søffren», noe som siden er gjentatt i alt som er skrevet både om Adelus Lystrup og om Holts prester. Bruken av tittelen «her» var temmelig konsekvent på den tiden, og innebar at en person var presteviet, dvs. ordinert. Når Søren Knudsen konsekvent er omtalt *uten* denne tittelen, innebærer det at han ikke var prest i 1625. Dermed kan han heller ikke være identisk med den «Her Søfren» som var kapellan i Holt i 1623. Dette var antakelig *Søren Mogensen*. I odelsmantallet 1624 finner vi nemlig ført sist i Tromøy sogn: «Her Seffrin Mogennsenn, capilan till Holtte prestegield eiger till pandt i Nedslannd» 1 geitskinn (det samme som ¼ hud).⁵⁶ Tromøy var anneks til Holt prestegjeld og Neskilen hørte til Tromøy. Det må derfor være Søren Mogensen som er nevnt i domkapittelprotokollen i 1623, ikke Søren Knudsen. Faye har gjort disse to til en og samme person.

I sin bok om Kristiansand stifts bispehistorie fra 1867 gjengir Faye et ekstrakt av det han skrev i sin bok om Holts prester åtte år tidligere.⁵⁷ Denne bispe- og stiftshistorien er svært mye sitert og referert. Dette er nok grunnen til at hr. Søren (Mogensen) i Holt også i registeret til Stavanger Domkapittelprotokoll er gjort identisk med Søren Knudsen Nested. Dermed er det heller ikke sikkert at det har vært noen maktkamp om kallet i Holt, slik Faye antyder:

«Naar man nu mindes, at Almuen endnu havde Kaldsret, *fristes man til at antage*, at en af de i de Dage ei sjelden Valgcabale her har fundet Sted, og at en Del formaaende Folk, understøttet af den mægtige Lensherre Christopher Goye, have arbeidet paa at faae Hr. Morten Ulff styrtet for at skaffe hans Medtjener den omtalte Søffren hans Embede. Denne Søffren er *sikkerligen* ingen anden end Hr. Søffren Knutsson Nestedt, som i et Brev af 15de November skriver, at han havde været hos Christopher Goye og anmodet ham om Holte Kald og derpaa faaet Svar, at han skulde drage did øster og lade sig høre, saa vilde han hjelpe saa meget ham muligt var.»⁵⁸ (mine uthevinger).

Formuleringen «fristes til at antage» og ordet «sikkerligen» viser med all tydelighet at Faye gjettet, men det forhindret ikke at man til og med i registeret til Domkapittelprotokollen helt valgte å overse at Søren Knudsen Nested, som i motsetning til kapellannen Hr. Søren i Holt i 1623, *ikke* ble titulert «Her».

Alt tyder derimot på at Søren Knudsen Nested holdt til på Lista i tiden 1623-1625. Den 11. november 1623 mottok han Adelus' brev på *Huseby*. Det var den gamle kongsgården på Lista, på 1600-tallet dels brukt som bolig for lensherren når han var til stede, som på den tiden var Christoffer Gjømle, og dels som fogdebolig. I et brev til Adelus skrev Søren at det var blitt snakk om Holt prestekall da lensherren var hos Johan Widov. Johan Widov var fogd over Lister len i tiden 1618-1632.

Det er ikke helt klart hvem som bodde på Huseby på den tiden da Søren Knudsen oppholdt seg der, men sannsynligvis var det fogden Johan Widov. Det er rimelig å tro at Søren Knudsen var i tjeneste der, trolig som huslærer. Det var den vanligste beskjeftigelsen for studenter før de ble prester.

⁵⁴ Andreas Faye: *Bidrag til Holts Presters og Prestegjelds Historie*. Arendal 1859, s. 13-15.

⁵⁵ SDP, s. 352-353.

⁵⁶ *Odelsmantallet 1624 for Nedenes, Råbyggelag og Mandal len og Lister lens jordebok ca. 1617*, Agder Historielag, Kristiansand 1979, s. 50 (nr. 393). I registeret foreslås at dette kan være Nesland i Froland.

⁵⁷ Andreas Faye: *Christiansands Stifts Bispe- og Stiftshistorie*, Christiania 1867, s. 219-220.

⁵⁸ Andreas Faye (1859), op. cit., s. 13.

Siden Johan Widov var Christoffer Gjøes fogd, så vel hans huslærer også lensherren som sin «husbond». Adelus har nok via sin søster, som var gift i Holt, fått nyss om at kallet var ledig og har vel hatt et håp om å slippe en tilværelse som (fattig) presteenke ved å gifte seg med en ny sogneprest.

For øvrig er nok Søren Knudsen Nsted identisk med den «Severinus Canuti Nestuedensis» som ble immatrikulert ved universitetet den 3. august 1615.⁵⁹ Han kan dermed ikke ha vært mer enn omkring 28-30 år da han ble trolovet og skilt fra den atskillige år eldre Adelus Lystrup. Hvor det siden ble av ham er uvisst. Han er muligens identisk med den Søren Knudsen som i 1633 ble prest i Vive, Ove og Valsgård, Ålborg amt.⁶⁰

De feilaktige opplysningene fra kallsboka om at Adelus var gift med hr. Hans og deretter med Christen Jensen «Schjelderup», er gjentatt i alt som siden er skrevet om henne. Det kom til og med helt inn i kapitlet om Lystrup i *Danmarks Adels Aarbog*,⁶¹ med kilden oppgitt å være Thrap.⁶² Daniel Thrap bygger på kallsboka og Andreas Fayes to bøker fra 1859 og 1867. Faye bygger også på kallsboka og på sin feilaktige tolkning av domkapittelprotokollen. Dette er eksempler som viser at det er god grunn til alltid å være skeptisk til slektsopplysninger som bygger på litteratur fra 1800-tallet. Hva angår kallsbøkene, er det viktig å huske at den menneskelige hukommelse som regel er svært upålitelig.

Hr. Hans, sogneprest 1622-1628/29

Når det nå er blitt klart at hr. Hans virket som sogneprest mellom Christen Jensen og Nils Fåborg, blir spørsmålet: Hvem var hans kone? I kallsboka står det at Christen Jensen var gift med hr. Hans' enke. Sagt på en annen måte: hr. Hans' enke ble gift med etterfølgeren. Det er slett ikke utenkelig at dette var den opprinnelige opplysningen som klokker Dahl fikk, men en enke som pga. feil presterækkefølge ble gift med feil prest. Når vi nå vet at hr. Hans' etterfølger var Nils Fåborg, må det være han som var gift med forgjengerens enke. Følgelig må hr. Hans ha vært gift med Magdalena Danielsdatter, som vi vet sikkert var gift med etterfølgeren Nils Fåborg.

Det er uvisst hvem denne «hr. Hans» var. Var han norsk eller dansk? Var han preste-, borger- eller bondesønn? Der finnes én potensiell kandidat i studentmatrikkelen, nemlig en «Iohannes Olai Norvagus» (Hans Olufsen fra Norge), som ingen ennå har identifisert.⁶³ Han ble immatrikulert ved universitetet i København fra Helsingør skole den 31. oktober 1615,⁶⁴ og ville da være født ca. 1593-95. Nå var det ikke så helt uvanlig med nordmenn i latinskolen i Helsingør på denne tiden. Visse skoler var «in» i perioder, som regel pga. én særlig populær lærer. I universitetsmatrikkelen finner vi i 1615 to nordmenn fra Helsingør skole, seks i 1616 (bl.a. Tollak Olufsen fra Aukland i Ryfylke, som ble sogneprest i Vikøy i Hardanger, og Elling Olufsen, som ble sogneprest i Jelsa i Ryfylke), tre i 1618, en i 1619 og fire i 1620.

Det er ikke kjent noen barn av hr. Hans og Magdalena Danielsdatter, men så har da heller ingen hittil lett etter uidentifiserte Hanssønner og -døtre i Søgne og omegn, fødte i tiden 1623-1629. Også her finnes der én potensiell kandidat i universitetsmatrikkelen: Den 25. mai 1646 ble «Olaus Iohannis», altså Oluf (Olav, Ole) Hansen, immatrikulert fra Stavanger skole,⁶⁵ dvs. født ca. 1624-1626. Denne studentens opphav og videre skjebne er ukjent.

⁵⁹ *Kjøbenhavns Universitets Matrikel, 1. bind (1611-1667)*, [KUM] ved S. Birket-Smith, Kjøbenhavn 1890, s. 21.

⁶⁰ Wibergs præstehistorie, netudgaven [1351.5](#).

⁶¹ *Danmarks Adels Aarbog 1903*. København 1903, s. 283-284 og 489.

⁶² Daniel Thrap, op. cit., s. 85-86.

⁶³ Med unntak av H. Friis-Petersen (*Studenter ved Københavns Universitet*, København 1942, fotokopi av ms., Det kgl. Bibliotek, København. Ny kgl. Samling 3729), som mener han er identisk med presten Jens Olufsen, en prestesønn fra Laholm som ble prest i Vestre Karup i Skåne. Laholm lå i Halland, den gang dansk, og det er derfor helt usannsynlig at denne Jens Olufsen skulle finne på å kalle seg «Norvagus».

⁶⁴ KUM I, s. 21.

⁶⁵ KUM I, s. 198.

Nils Olsen Fåborg, sogneprest ca. 1629-1678

Alle har tatt for gitt at denne presten stammet fra Fåborg på Fyn, men uten at det har vært mulig å finne noen spor av ham der. Han har heller ikke vært å finne i studentmatrikkelen, i hvert fall ikke med navnet Fåborg eller med opphav på Fyn. Derimot kan Thraps forslag om at det må være studenten «Nicolaus Olai Rincopensis», som ble immatrikulert ved universitetet i København den 17. mars 1614,⁶⁶ gjerne være riktig. Den samme studenten ble innskrevet ved kommunitetet den 28. mai samme år.⁶⁷ Han ble dermed innskrevet ved universitetet fra latinskolen i Ringkøbing i Vestjylland. Ved kongehyllingen 1648 underskrev han seg «Nicolaus Olaius Fauburgo-Danus» og i 1661 som «Niels Olluffssøn Fauborg». ⁶⁸ Også i prestemantallene 1663-1667 skriver han konsekvent Fauborg eller Fauburgius.⁶⁹ I Ringkøbing amt finnes Fabjerg sogn i Skodborg herred og i Ribe amt finnes Fåborg sogn i Skast herred. Begge sognene ligger omtrent like langt fra Ringkøbing by, så ingen av dem utpeker seg derfor geografisk som mer sannsynlig enn det andre. I Lem sogn, like øst for Ringkøbing, finnes gården Fåborg, som iblant ble skrevet Faaborg. Det kunne vel også tenkes at hans foreldre bodde i Ringkøbing og brukte navnet Fåborg/Fauborg som slektsnavn. Det har så langt ikke vært mulig å finne noe om Nils Fåborgs opphav i danske kilder. Siden hans eldste datter hette Sidsel (Cecilie), et navn som ellers ikke finnes i de involverte norske slektene, er det sannsynlig at dette var hans mors navn.

Siden siste halvdel av 1700-tallet har det vært hevdet at Nils Olsen Fåborgs kone var en datter av den tidligere Søgne-presten Christen Jensen, antakelig basert på opplysningen fra kallsboka om at enken ble gift med den neste presten. I de Engelhardtske samlinger står det imidlertid i avsnittet om Søgne kirke: «Mellem Alteret og Skrankerne ligger en Trætavle, hvorpaa nævnes Niels Olsen Faaborg død (uden Aarstal) og hustru Magdalena Daniælsdatter død 1674, gamel 71 aar»,⁷⁰ dvs. født 1603. Som vi så ovenfor, må hun ha vært eldste datter av hr. Daniel Pedersen på Lista og bispedatteren Maren Jensdatter Schjelderup. I skiftet etter Ingebret Pedersen, handelsmann i Ny-Hellesund i Søgne, har hans eneste barn, sønnen Peder av første ekteskap, innestående arv etter sin ikke navngitte mor, som det var skifte etter den 21. august 1677, og etter sin bestemor «Magdalena Sal. hr. Niels Ollsens».⁷¹ Peder Ingebretsens førstefødte datter hette Susanne,⁷² så det er rimelig å anta at dette var morens navn, dvs. Nils Fåborgs datter.

Nils Fåborgs sønn Hans Nilsen Søgne

«Iohannes Nicolai Sogndal» ble immatrikulert ved universitetet i København fra Stavanger skole den 14. juli 1660.⁷³ Han må da være født ca. 1638-1640. Denne Hans Nilsen Sogndal ble i 1664 sogneprest i Audnedal (Undal), etter en kort tid som kapellan. Der giftet han seg med Abigail Hansdatter Gotzow, den unge enken etter den forrige presten Christen Pedersen Undal.⁷⁴ Hans Nilsen døde noe før 16. september 1681. Thrap skriver at «P. Godtzen i sin fortegnelse kalder ham Hans Nielsen Søgne».⁷⁵ Søgne ligger nederst i Songdalen, i gamle dager skrevet både som Sogndal og Søgndal. Hans Nilsens opphav har imidlertid vært en gåte – inntil nå. Han er nok en sønn av Nils Fåborg og Magdalena Danielsdatter, og oppkalt etter Magdalenas første ektemann hr. Hans.

⁶⁶ KUM I, s. 14.

⁶⁷ Holger Rørdam: Kommunitetets Matrikel 1577-1620. *Historiske Samlinger og Studier*, bd. 3. København 1898, s. 371.

⁶⁸ AKT, bd. 2, s. 26 og bd. 3, s. 128.

⁶⁹ RA, RK: Prestemantallene for Mandal prosti, Søgne prestegjeld [1663](#), [1664](#), [1666](#) og [1667](#). Hans [segl](#) samme sted.

⁷⁰ RA, fra DRA 1991: Hans Engelhardts samlinger. Mange takk til statsarkivar Kjell J. Bråstad i Kristiansand som gjorde meg oppmerksom på denne kilden.

⁷¹ SAK: Sorenskriveren i Mandal, Skifteprotokoll nr. 2 (1677-1689), f. [219a](#)-221b og [230a](#)-232a.

⁷² Nevnt på skiftet etter Peder Ingebretsen i Rislevik under Andås i Oddernes 2. mars 1711. SAK: Sorenskriveren i Mandal, skifteprotokoll nr. 5 (1702-1717), fol. [450b](#)-452a.

⁷³ KUM I, s. 284.

⁷⁴ Per Seland: Hr. Hans Jørgensen Gotzow i Undal. NST XXV (1976), s. 234.

⁷⁵ Daniel Thrap: *Christiansands stifts prester i det syttende århundret*. Christiania 1899, s. 59. Opplysningen stammer fra en redegjørelse av Peder Sørensen Godtzen, datert 22. juli 1685, men Thrap oppgir ikke hvor denne er å finne. Peder Godtzen var sogneprest i Kvinesdal 1669-1707 og prost i Lister prosti 1681-1707.

Nils Fåborgs datter Maren

Nils Fåborgs datter, som var gift med hans etterfølger Christen Marcussen Reimer, er hittil alltid kalt Kristine, men det er ikke riktig. Hans enke hette Kristine, men hun var hans annen kone. I konsumsjonsskattene finner vi at Christen Reimer er ført med kone og en sønn inntil 1689, men i året 1690 er han ført som enkemann. Året etter er han igjen ført med kone.⁷⁶ Han har således giftet seg på ny i 1691. Navnet på den første konen kommer frem i en ekstra åstedsrett holdt på Stausland i Søgne den 29. mai 1733.⁷⁷ Der blir det opplyst at skiftet etter salig hr. Christen Reimers første kone *Maren Nilsdatter* ble holdt den 14. juli 1690. Her blir det også klart at hans annen kone var Kristine Pedersdatter Ancher, datter av Lyngdals-presten Peder Hegelund Ancher. Saken var den, at Maren Nilsdatter eide 2 ½ hud i gården Stausland, men da Christen Reimer døde i 1699, beholdt enken Kristine Ancher denne parten og solgte den til oppsitterne på Stausland. Det hadde hun ikke rett til å gjøre, siden det ikke var hennes egen eiendom. Denne gårdparten tilhørte Maren Nilsdatter Faaborgs eneste sønn Marcus Christensen Reimer, som døde tidlig og etterlot seg enken Dorothea Christophersdatter Widesløv og flere små barn. Hun ble så gift med den senere sognepresten i Søgne, Thorn Sørensen Schive. Det var han som på sine stebarns vegne stevnet Kristine Ancher angående eiendomsretten til Stausland, først i 1723,⁷⁸ og siden hennes arvinger i 1733 og fikk medhold i retten.

Christen Marcussen Reimer og Kristine Pedersdatter Ancher hadde imidlertid ingen barn, og hun ble noen år etter Christens død gift med Leonhard Danielsen Lister, sønn av sognepresten i Lister Daniel Nilsen Lister.

... og en Schjelderup mindre

Var så Christen Jensen sønn av biskop Jens Pedersen Schjelderup? Det eneste som kan tale for et slikt slektskap er at farsnavnet stemmer og at tidspunktet passer ved at han antakelig var født ca. 1574 (48 år gammel ved sin død i 1622). Langt flere faktorer taler imidlertid imot et slikt slektskap.

For det første er han aldri i levende live skrevet med navnet Schjelderup, slik biskopen selv og hans to voksne sønner Daniel og Peder ble. De skrev seg også selv med navnet Schjelderup. Navnet Christen Schjelderup dukker første gang opp på den nevnte auksjonen i 1770 og omtrent samtidig i kallsboka, som tidligst kan være forfattet i 1760-årene, minst 140 år etter Christen Jensens død.

For det andre fikk bispesønner alltid god utdannelse og studerte som regel også en tid i utlandet. Bispesønnen Daniel Jensen Schjelderup studerte i Wittenberg i 1578 og 1580 og broren Peder Jensen Schjelderup studerte i både København, Wittenberg, Zerbst og Frankfurt.⁷⁹ Noen Christen Jensen Schjelderup er ikke nevnt i student- eller kommunitematriklene, verken i København eller i utlandet i det aktuelle tidsrommet.

For det tredje fikk bispesønner som regel de «feteste» kallene. Søgne var et lite prestekall med lave inntekter, ja, faktisk det fattigste kallet i hele Mandal prosti. Ingen bispesønn ville ha tatt til takke med det. Som eksempel ser vi at bispesønnen Peder Jensen Schjelderup i 1604 fikk Mandal prestegjeld, som var det desidert rikeste kallet i samme prosti, med en inntekt ca. 3 ½ gang høyere enn Søgne.⁸⁰

Som et fjerde punkt så vi i denne artikkelens første del at lagmann Olaf Holk heller ikke nevner noen Christen som et av biskop Jens Schjelderups barn. Og sist, men ikke minst: Christen Jensen var et veldig vanlig navn på den tiden, så vanlig at man på grunnlag av navnet alene ikke kan slutte noe om slektskap.

Som vi ser, er motargumentene så mange og overveldende at vi av den grunn med stor sannsynlighet kan utelukke Christen Jensen som bispesønn.

⁷⁶ RA, RK: Fogderegnskap Mandal fogderi, Vedlegg til Kop- og ildstedsskatt, samt familieskatt [1689](#) (datert 3. mai), [1690](#) (datert 24. mars), (omtalt som enkemann [1690](#)) og [1691](#) (datert 16. mars).

⁷⁷ SAK: Sorenskriveren i Mandal, tingbok nr. 23 (1730-1733), fol. [164b](#)-166b.

⁷⁸ SAK: Sorenskriveren i Mandal, tingbok nr. 20 (1723-1724), fol. [35b](#)-36a.

⁷⁹ Vello Helk: *Dansk-norske studierejser fra reformationen til enevælden 1536-1660*, Odense Universitetsforlag 1987, s. 381, 382.

⁸⁰ *Grågåas. Stavanger stifts og domkapitels jordebok ca. 1620*. Kåre Oddleif Hodne (red.), Agder Historielag i samarbeid med Statsarkivet i Kristiansand, Kristiansand 1986, s. 224 og 231.

Det er allikevel neppe tilfeldig at man i annen halvdel av 1700-tallet tildelte Christen Jensen slektsnavnet Schjelderup, for navnet var nok ikke grepet helt ut av luften. Det var antakelig kjent blant Nils Fåborgs og Christen Reimers etterkommere at slekten skulle stamme fra biskop Jens Schjelderup i Bergen. Kanskje har man til og med visst at det var Nils Fåborgs kone som var forbindelsen. Over 150 år senere har man imidlertid ikke lenger visst sikkert hvordan. For å få «kabalens til å gå opp» har klokker Dahl eller hans informanter gjettet på at presten Christen Jensen, som kunne passe bra i forhold til farsnavn og tid, var en bispesønn. Deretter har man så tildelt ham navnet Schjelderup og gjort Nils Fåborgs kone til hans datter. Som vi nå har sett, var det konen til hr. Hans og hans etterfølger Nils Fåborg, Magdalena Danielsdatter, som var datterdatter av biskop Jens Schjelderup i Bergen. Dermed er det nå åpnet en helt ny grein av slekten Schjelderup i Norge.

Hvem var hr. Christen Jensen?

Når vi nå har slått fast at hr. Christen Jensen i Søgne ikke var en bispesønn, hvem var han da? Jens Nilssøn, biskop i Oslo 1580-1600, holdt studenter til studier ved hjelp av inntektene av et prebende. I 1595 redegjør han for hvordan han har brukt disse inntektene:

Den anden part aff WOR FRUE ALTAR godtz som ieg følger effter her Madtz Anderson paa Agger, och ieg haffuer brugt til herr Hans Haagensøn, Christen Jenson som var Jens Skreders søn wdi Osloe, och till min søn Christofferr Jensøns studij opholldt.⁸¹

I biskop Jens Nilsens visitasbøker, finner vi at «Christen skredder» fulgte med bispen som tjener på hans visitasreiser i årene 1595 og 1596.⁸² Hvorvidt dette er studenten Christen Jensen er usikkert. I februar 1596 var de i Pros Lauritsens begravelse i Skien. Der var også Adelus Lystrup og hennes familie tilstede. Er dette den riktige Christen Jensen, kan de jo ha møtt hverandre der.

I tiden 1603-1622 finnes det i hvert fall ingen prester med navnet Christen Jensen i hele Christiania stift, utover Christen Jensen Brockholm i Skien, men han hadde tilnavnet «Cimber», dvs. fra Jylland, og kan av den grunn ikke være identisk med biskopens student, som var en skreddersønn fra Oslo. Det kan dermed tenkes at den første sognepresten i Søgne kan være identisk med den studenten av samme navn, som biskop i Christiania Jens Nilsen finansierte studier for i årene før 1595. Om enn en besnærende tanke at hr. Christen og Adelus kan ha møtt hverandre i Skien i 1596, er dette allikevel høyst usikkert. Han kan like gjerne ha vært dansk, eller kanskje en norsk preste- eller borgersønn.

⁸¹ *Norske kyrkjelege jordebøker etter reformasjonen, bd. II: Trondhjems reformats 1589. Oslo Domkapittels jordebok 1595.* v. Anne-Marit Hamre, Kjeldeskriftfondet, Oslo 1983, s. 138.

⁸² *Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger*, op. cit., s. [LVI](#), 340, 345, 421, m. fl. Nå er «Christen skredder» fra årsskiftet 1596-97 to steder kalt Sørensen, så det er usikkert om der var to Christen Skredder eller om det var den samme hele tiden.

Sogneprestene i Søgne 1604/05–1699

Til sist kan det nå settes opp en ny liste over de fire første sogneprestene i Søgne:

1. **Christen Jensen**, sogneprest fra 1604/05, død 24. juni 1622, virket i 17 år. Gift med Adelus Lauritsdatter Lystrup. Minst to barn.
2. **Hans** (Olsen?), sogneprest fra 1622 og til sin død ca. 1628-1629, i ca. 7 år. Han var gift med Magdalena Danielsdatter, prestedatter fra Lista. Uvisst om de hadde barn. Magdalena ble gift med den neste presten.
3. **Nils Olsen Fåborg**, sogneprest fra ca. 1629, og til sin død 2. mai 1678, i 49 år. Gift med Magdalena Danielsdatter (1603-1674), enke etter hr. Hans. Fire barn kjennes: Sissel, Maren, Hans og Susanne.
4. **Christen Marcussen Reimer**, sogneprest fra 1678-1699, i 21 år, etter å ha vært kapellan i ti år. Først gift med forgjengerens datter Maren Nilsdatter. De hadde bare en sønn: Marcus. Hans annen kone var Kristine Pedersdatter Ancher, prestedatter fra Lyngdal, de hadde ingen barn. Hun ble ca. 1708 gift med prestesønnen Leonhard Danielsen Lister.

Forkortelser

AKT	Aktstykker til de norske stændermøders historie	NST	Norsk slektshistorisk tifsskrift
APD	Absalon Pedersøns Dagbøker	PT	Personalthistorisk tidsskrift
DRA	Det danske Rigsarkiv	RA	Riksarkivet
KUM	Kjøbenhavns Universitets Matrikel	RK	Rentekammeret
NHD	Norske Herredags-dombøger	SAK	Statsarkivet i Kristiansand
NRR	Norske Rigs-registranter	SDP	Stavanger Domkapitels Protokol 1571-1630

Kildeskrifter

- Aktstykker til de norske stændermøders historie 1548-1661*. Kildeskriftfondet, Oslo 1929-1984, bd. 1-3.
- [Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og reiseoptegnelser 1574-1597](#), ved Yngvar Nielsen, Kristiania 1885.
- Finne-Grønn, S[tian] H[erlufsen]: Genealogisk-personalhist. oplysninger fra Agdesiden: Tomas Ellefsens «Excerpta et congesta ad historiam patriam facta anno 1754». *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift*, bd. V (1936), s. 315-326.
- Grågå. *Stavanger stifts og domkapitels jordebok ca. 1620*. Kåre Oddleif Hodne (red.), Agder Historielag i samarbeid med Statsarkivet i Kristiansand, Kristiansand 1986.
- Jens Christensen lesemesters dagbok, ved Olav Riste. *Bergens historiske forenings skrifter nr. 41*, Bergen 1935, s. 97-123.
- Kjøbenhavns Universitets Matrikel, 1. bind (1611-1667)*, ved S. Birket-Smith, Kjøbenhavn 1890.
- [Maren Cortsdatters slektsopptegnelser](#). Årsskrift 60 for Agder historielag, 1984. Kristiansand, s. 122-126.
- Norske Herredags-dombøger*, Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1893-1976. (NHD [1578-1610](#)).
- Norske kongebrev 1660-1685*, Rolf Fladby m. fl. (red.), Universitetsforlaget, Oslo 1962-1985, bd. 1-3.
- Norske kongebrev 1686-1703*, Rolf Fladby og Gunvor Foslie (red.), Norsk lokalhistorisk institutt, Oslo 1989-1995, bd. 4-8.
- Norske kyrkjelege jordebøker etter reformasjonen, bd. II: Trondhjems reformats 1589. Oslo Domkaptittels jordebok 1595*. v. Anne-Marit Hamre, Kjeldeskriftfondet, Oslo 1983.
- Norske Rigs-registranter*, Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1861-1891, bd. 1-12. (NRR, nr. 122-133).
- Odelsmantallet 1624 for Nedenes, Råbyggelag og Mandal len og Lister lens jordebok ca. 1617*, Agder Historielag, Kristiansand 1979.
- Pederssøn, Absalon: *Dagbok og Oration om mester Geble*, Universitetsforlaget 1963.
- Rørdam, H. F.: Mandtal over Præsterne i Bergens og Stavangers Stifter 1619. *Personalhistorisk tidsskrift*, 1:2 (1881), s. 255-259.
- Rørdam, Holger: Kommunitetets Matrikel 1577-1620. *Historiske Samlinger og Studier*, bd. 3. København 1898, s. 334-383.
- [Stavanger Domkapitels Protokol 1571-1630](#), ved Andreas Brandrud, Det Norske Historiske Kildeskriftfond, Christiania 1901.
- Storm, Gustav: Annalistiske Optegnelser fra norske Lovbøger i det 16de Aarhundrede, *Personalhistorisk tidsskrift*, 1:1 (1880), s. 147-154.

Litteratur

- Berge, Abraham: *Lista. En bygdebok*, Tønsberg 1926.
- Bråstad, Kjell J.: *Søgneboka*, bd. 1 og 2, Søgne kommune 1987-89.
- Daae, Ludvig: *Thronhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814*, Thronhjem 1863.
- Dahl, Eyvin: Slekten Gammel i Stavanger i det 17. århundre kvitter seg med søstrene Anna og Abigael Hansdøtre. *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift*, XVI (1958), s. 328-351.
- Dahl, Eyvin: Hvem var Skredderborger Peder Lauridzen i Stavanger omkring 1700 (del 1), *Ætt og Heim 1959*, Rogaland Historie- og Ættesogelag, s. 82-91.
- Danmarks Adels Aarbog 1903*. København 1903.
- Faye, Andreas: *Bidrag til Holts Presters og Prestegjelds Historie*. Arendal 1859.
- Faye, Andreas: *Christiansands Stifts Bispe- og Stiftshistorie*, Christiania 1867.
- Finne-Grønn, S[tian] H[erlufsen]: *Arendals geistlighed. Dens genealogi og personalhistorie*, Christiania 1897.
- Friis-Petersen, H.: *Studenter ved Københavns Universitet*, København 1942, (fotokopi av ms., Det kgl. Bibliotek, København. Ny kgl. Samling 3729).
- Fussing, H.: Nogle forbindelser mellem danske købstæder og Norge 1611-1660. *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift*, XIV (1954), s. 355-362.
- Helk, Vello: *Dansk-norske studierejser fra reformationen til enevælden 1536-1660*, Odense Universitetsforlag 1987.
- Jubileumsskrift 1828-1978. Greipstad kyrkje 150 år 3. september 1978*. Utg. av Soknerådet for Greipstad menighet. Kristiansand 1978.
- Mørck, Marit Ljøstad: *Greipstad. Gård og Slekt I. Songdalen kommune 1992*.
- Repstad, Laurits: Historisk oversikt. I: *Søgne gamle kirke. Ved nyvigsling 1957*, Søgne kommune 1957.
- Repstad, Laurits: En kommentar (til P. Valands artikkel). *Årsskrift 51 for Agder historielag*, 1973. Kristiansand, s. 111-112.
- Rudjord, Kåre: *Listaboka. Gard og folk*, bd. 1 og 2, Farsund kommune 1980-81.
- Seland, Per: Hr. Hans Jørgensen Gotzow i Undal. *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift*, XXV (1976), s. 209-241.
- Sollied, Henning: Gamle ætter i Sogn. *Norsk Slektshistorisk Tidsskrift*, I (1928), s. 193-201.
- Thomle, E. A.: Lidt om Familien Mechlenburg. *Personalhistorisk tidsskrift*, 2:5 (1890), s. 66-84.
- Thrap, Daniel: *Christiansands stifts prester i det syttende århundret*. Christiania 1899.
- Valand, Petrus: Var herr Hans til Søgne, død 1605, av adelsslekten Marchmann i Danmark? *Årsskrift 51 for Agder historielag*, 1973. Kristiansand, s. 108-111.
- Wiberg, S.V.: *Personalhistoriske, statistiske og genealogiske bidrag til en almindelig dansk præstehistorie, 1870-1878*, [Netudgaven](#).